

Ertuğrul Uzun, *Kitap İncelemesi: Uğur Dinç, Semantik Doğal Hukuk ve Hukuki Yorum –Michael S. Moore’un Kuramı*, Hukuk Kuramı, C. 2, S. 3, Mayıs-Haziran 2015, ss. 72-75.

KİTAP İNCELEMESİ

**Uğur Dinç, Semantik Doğal Hukuk ve Hukuki Yorum –Michael S. Moore’un Kuramı (İstanbul:
Legal Yayınevi, 2014, ISBN: 978-605-4847-52-5.)**

Ertuğrul Uzun*

* Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı,
ertugrul.uzun@gmail.com.

Şu anda kim olduğunu hatırlayamadığım bir hukuk felsefecisine ait şöyle bir söz vardı: “Doğal hukuk kuramı, eğer nasıl yorum yapmanız gerektiğiyle ilgili herhangi bir şey söylemeyecekse, hiç de cazip değildir”. Aynısı elbette diğer hukuk okulları için de geçerli, daha doğrusu bir hukuk kuramı geliştirdiği iddiasında olanlar için. Bu iddiayı, yirminci yüzyıl felsefesinin anlam ve yorum sorunlarının hakimiyetinde olduğu gerçeğiyle gerekçelendirecek değilim, ziyadesiyle klişe olur. Asıl mesele, hukuk felsefesi tarihinde temayüz etmiş ve gelenekselleşmiş akımların inceleme ve analizlerini tam da yorum ve muhakeme konusuna kadar getirip bırakmaları. Yorum ve muhakeme konularının ayrıca ve ayrıntılı bir şekilde ele alınmamış olması bir yandan okuyucuları, özellikle de hukukçuları hayal kırıklığına uğrattır, zira söylenmiş onca sözün, yapılmış onca tartışmanın ne işe yarayacağı belli değildir. İşin daha da tuhafı, bu okullar kendi adlarına yorum ve muhakeme konusunda konuşmazlar, ancak eleştirdikleri görüşlerin tam da yorum ve uygulama açısından kendilerince olumsuz sonuçlarını göstermek suretiyle yükselmeye çalışırlar.

“Hukukun iktidarın iradesi olduğunu söylüyorsunuz, peki o zaman iktidarın yasalastığı ahlaka aykırılığı da mı uygulayacağız?”

“Ama siz de içi boş bir adalet kavramını şöyle ya da böyle belirli bir kurallar bütünü üzerine koyarak hakimlerin uygulamalarının öngörülemezliğine neden olmuş olmaz mısınız?”

“Peki siz yazılı kuralları önemsemeyerek hakimlerin keyiflerince karar vermesini mi onaylıyorsunuz?”

Bu cümleler, hukuk felsefesi alanında pek az okuma yapmış olanlara bile çok tanıdık gelecektir. Yorum ve muhakeme, hukuk felsefesi okullarının savaşında siperler arasında gidip gelen bir el bombasıdır. Hâlbuki bir hukuk kuramı, yorum ve muhakemeyi bir el bombası

veya kurşun olarak değil, surlarının asli malzemesi olarak kullanılmalıdır.

Hiç de kısa sayılmayacak süredir hukukta yorum ve muhakeme sorunlarıyla ilgileniyorum. İşe yarar ürünler verebilme amacıyla çalışmalarını mümkün olduğunca dar ve özel bir alanda, argümantasyonda yoğunlaştırdım. Doğal hukukçu bir yorum kuramı olarak Michael S. Moore’un yaklaşımından haberdar olmakla birlikte, doyurucu bir okuma yapma imkânım olmamıştı. Dolayısıyla Uğur Dinç’in *Semantik Doğal Hukuk ve Hukuki Yorum* isimli kitabı benim için özel bir anlam taşıyor.

Yazarın yüksek lisans tezine dayanan kitap üç ana bölümden oluşuyor. *Doğal Hukuka Semantik Temellendirme* başlıklı ilk bölüm, yorum tartışmalarının temelindeki hukuki belirlilik ve hukuki objektiflik sorunlarıyla başlıyor. Moore’un yaklaşımını sürekli olarak başat hukuk felsefesi okullarının argümanlarıyla birlikte aktaran yazar, belirlilik ve objektiflik sorunlarını hem bu okulların görünürdeki iddialarıyla ele alıyor hem de bu iddiaların dil felsefesi açısından taşıdığı anlamı da sunuyor. Böylece hukuk felsefecilerinin, farkında olsunlar olmasınlar, açıkça dile getirmemiş oldukları durumda dahi, kelimelerin anlamına dair epistemolojik iddialarla işlemek durumunda olduklarını görme imkânına sahip oluyoruz. Kitabın bu ilk bölümü, nedensel gönderge kuramının ardından, semantik doğal hukukçuların bir dil felsefesi ve epistemoloji tutumunu hukuka nasıl uyarladıklarını ele alıyor. Saul A. Kripke ile Hilary Putnam’ın isimlerine gönderme yapan K-P semantiğinden yola çıkan Moore, “hem bir realist metaetik kuram hem de yeni bir hukuki muhakeme kuramı” öneriyor (s. 79). Bu önerinin bir hukuki yorum kuramından ibaret olmadığını, daha kapsamlı bir iddia olduğunu söylemek gerek. Yepyeni bir hukuki muhakeme kuramı inşa etme niyetinde olan Moore’un bu kuramının temelinde ise “realist metafizik üzerinde yükselen doğal hukuk kuramı” bulunuyor (s. 83). Yine bu bölümde realizme ve metafizik realizme ilişkin genel açıklamaların ardından, Moore’un realist kuramını izleyebiliyoruz. Moore’un

realizmi, “belirli bir söylem alanındaki entitelerin – elektronların, sayıların, hukuki hakların, zihinsel durumların, ahlaki niteliklerin- varlığını kabul eder” ve “söz konusu entitelerin varoluşunun bir gözlemcinin zihnine (inancına) ya da gözlemciler grubunun zihinlerine (ortak kanaatlerine) bağlı olmadığını ileri sürer” (s. 97). Entitelerin gözlemcilerden bağımsız varlığının kabulünün belki de doğal sonucu, realizmin, doğruluğun uygunluk kuramını kabul etmesidir. Dolayısıyla iki değerli mantık uyarınca tüm anlamlı cümleler ya doğru olacaktır ya da yanlış. Entitelerin varlığının ve doğruluğun uygunluk kuramının kabulüne paralel olarak Moore’un metafizik realizmi, doğruluk koşullu anlam kuramını benimser. “Buna göre, bir cümleye anlam atfedilebilmesi için o cümlenin bir doğruluk değerine sahip olduğu koşulların belirlenmesi” (s. 101) gerekecek, “bir cümlenin anlamı, doğruluk açısından ele” alınacaktır (s. 102). Nihayet bu metafizik realizm, nedensel gönderme kuramını kabul ederek, “bir doğal türü isimlendiren bir kelimenin anlamını, bu kelimenin zihinlerde ya da konvansiyonlardaki belirlenimleri değil dış dünyada bulunan göndergesinin” belirleyeceğini savunur (s. 104-5). Bu temellerden yola çıkan bir hukukçu, Moore’a göre, “nedensel ilişki, niyetlilik ve ahlaksızlık gibi şeylerin, onların hakkında herhangi bir kişinin ya da topluluğun ne düşündüğüne bağlı olmaksızın varolduğuna”, “bu türden entitelerle ilgili doğrulukların, üretilen cümleler ile şeylerin gerçek var oluş halleri arasındaki bir uygunluk ya da örtüşme meselesi olduğuna”, “tüm bilimsel sorulara ve ahlaki ikilemlere dair bir doğru cevabın bulunduğu”, “bilimsel ve ahlaki entiteler içeren çümlelerin anlamının, bu cümleleri doğru kılan koşullar tarafından verildiğine” ve “nedensellik, niyet, suçluluk gibi hukuki metinlerde geçen kelimelerin anlamlarının, doğal dillerin konvansiyonel kullanımı tarafından değil, bu kelimelerin göndergelerinin gerçek doğası tarafından belirlendiğine inanacaktır” (s. 107-8).

Kitabın ikinci bölümü, Michael S. Moore’un Doğal Hukuk Kuramı başlığını taşıyor, başlığına uygun bir içerik sunuyor. Moore’un doğal hukuk kuramının iki ayağı, yani ahlaki doğrulukla ilgili realist tez ile hukuki doğrulukla ilgili ilişkisel tezin incelendiği bu kısımda,

realizm şüphecilik ve idealizm karşıtlığı içerisinde ele alınıyor. Moore’un ve kuramının ilgi çekiciliğini göstermek amacıyla ilk bölüme dair bir kitap incelemesinde beklenenden daha ayrıntılı bir tasvir yaptığımı söyleyerek, bu bölümün en ilgi çekici kısmına değinmekle yetineceğim. Doğal hukuk yaklaşımları açıkça söylesinler veya söylemesinler, diğer yaklaşım ve kuramlardan, ahlaka uygunluğu yazılı hukuk kuralları açısından bir geçerlilik ölçütü yapmalarıyla ayrılırlar. Böyle bir ölçütün zorunlu kılınması, o yaklaşım açısından doğal hukuk etiketini almak için yeterli görülür. Ahlaki niteliklerin varlığını kabul eden ve ismini doğal hukuk kuramı olarak belirleyen bir yaklaşımdan da böyle bir kesinlik beklemek hiç garip değildir. Ancak kitaptan, Moore’un ahlaki açıdan doğruluk talebini yegâne ölçüt olarak kabul etmediği görülüyor. Hukuki önermelerin doğruluk değeri almaya elverişli olduğunu savunan ve “bu doğruluk değerinin belirlenmesinde, bireylerin ve toplumların düşüncelerinden bağımsız olan ahlaki gerçekliğin] diğer bileşenlerle birlikte belirleyici” (s. 165) olduğunu söyleyen Moore’a göre bu bileşenler şunlardır: olgusal önermeler, genel hukuk önermeleri, yorumsal önermeler, değer önermeleri, mantık önermeleri ve tekil hukuk önermeleri.

Kitabın üçüncü ve son bölümü Michael S. Moore’un Doğal Hukukçu Yorum Kuramı başlığını taşıyor. Kitaptan Moore’un “ahlaki sorulara doğru cevaplar” bulunduğu ve “hukuki uyumsuzlukları karara bağlamak için ihtiyaç duyulan yorumsal öncüller, kısmen, bu ahlaki gerçekliğin taleplerine uygun olmalıdır” iddialarına sahip olduğunu öğreniyoruz (s. 193-4). Hukuki uyumsuzluğun çözüme kavuşturulmasında, ahlaki gerçekliğin taleplerine uygunluğun yanında yorum araçları da kullanılmak durumundadır. Bu durumda yorum, K-P realist kuramı uyarınca anlam verilecek kelimeler; *ratio decidendi*’ye değil de mahkemenin “davanın olguları üzerinden gerçekte ne yaptığına” bakılmak suretiyle emsal kararlar; kanun koyucunun niyeti ve değerlerle şekillenir.

Moore'un görüşlerinin kapsamlı bir analizi ile eleştirisi elbette Moore hakkında yazılmış bir kitabın incelenmesinin kapsamında değil. Ancak Moore'un özgün kuramı, yukarıdaki kısa tasvirde de görülebileceği gibi, hukuk uygulaması açısından oldukça hayati olan sorulara cevap verme iddiası taşıyor. Yazarın ise konuyu ele alış biçimi ve kullandığı dil, hukuk felsefesine aşına olanların zorluğunu takdir edecekleri konunun izlenmesini ve okunmasını oldukça kolaylaştırıyor. Metnin genelden özele giden tarzındaki tez yazım usulüne sadık kalması, doğrudan konuyla ilgili olmayan açıklamalara yer verilmesine neden olmuş. Profesyonel okuyucuların dikkatini dağıtabilecek ve sabrını zorlayabilecek bu olgunun, konuya aşına olmayanlar için bir avantaj yarattığını da söylemek gerek. Moore'un yaklaşımına değinmeden önce yapılan genel açıklamalar, hukuk felsefesinin sorunlarıyla felsefi düzeyde karşılaşmamış olanlar için aynı zamanda başlangıç niteliğinde. Ve bu fazla gibi görünen kısımların hakkını vermek gerek: Oldukça iyi yazılmış, başarılı genel değerlendirmeler bulunuyor. Sözgelimi, *Yorumsal Araçlar* başlığı altında yer alan *Emsal Kararlar* bölümünün, küçük bir takviyeyle müstakil olarak da yayımlanması gerekiyor.

Doğal hukukçu yaklaşımların İngilizce konuşulan dünyada dahi yorum konusunda oldukça kısır olduğu düşünülecek olursa, Dinç'in kitabının Türkçe literatür açısından çok önemli bir yer işgal ettiğini söylemek gerekir. Bu çalışma muhtemelen Türkçedeki yorum tartışmalarının çitasını yükseltecek ve yeni çalışmaları tetikleyecektir.

Son olarak, kitabın bir yüksek lisans tezine dayandığını tekrar hatırlatmak gerekiyor. Bu olgu, yazarın önümüzdeki dönemde kaleme alacağı eserleri merakla bekleyeceğimiz anlamına da geliyor.